

Za krajinným ekologem, lesníkem a ochráncem přírody Antonínem Bučkem

Bylo to nečekané a zdrcující, když se v letošním zachmuřeném předjaří ve spřátelených a profesních kruzích rozšířila zpráva, že 5. března 2018 zemřel v Brně ve věku 75 let doc. Ing. Antonín Buček, CSc. Život a profesní zásluhy A. Bučka při příležitosti jeho sedmdesátin již v tomto časopise zasvěceně popsal prof. Pavel Kovář (viz Živa 2012, 6: CXIX–CXX). Zkusme proto jenom stručně zopakovat to podstatné ze života košaté osobnosti, která se i po sedmdesátce dále neúnavně angažovala ve výzkumné, publikační, pedagogické i organizační činnosti ve prospěch zachování krásné a druhově bohaté krajiny.

Rodák z Brna (17. září 1942) zůstal rodnému městu věrný celý život, vyjma mnohých zahraničních cest. A vyjma dvou let po maturitě, kdy se uchýlil s přáteli z brněnské Zeměpisné společnosti do Orlických hor a pásl tam krávy v tehdejší Jednotném zemědělském družstvu Lomy. V lískovém křoví na pastvinách se i za deště dobře čte a rozjímá! Antonín tam r. 1960 určitě četl i právě v překladu Kamila Bednáře vydaný Jestřábí křik Robinsona Jefferse, amerického básníka, čelícího zbytečné přebujelé civilizaci. Citujme třeba:

V podmračném světle, v bežčasném klidu
člověk proniká hlouběji
než k nervům nebo srdci přírody,
k lůnu nebo duši,
proniká až na kost,
lhostejnou bílou kost panovnici.

A už za studentských let se Antonín rozhodl čelit negativním vlivům lidských

aktivit, nedovolit pronikat až na „lhostejnou bílou kost panovnici“. Na lesnickou fakultu tehdejší Vysoké školy zemědělské v Brně (dnes Mendelova univerzita) přišel r. 1961 obdivuhodně sečtělý a s širokým odborným i kulturním rozhledem. Už v prvním ročníku dokázal kolem sebe shromáždit několik spolužáků se zájmem o ochranu přírody, o tehdy u nás zcela opomíjenou problematiku životního prostředí. A brzy přijal životní krédo svého obdivovaného učitele – geobiocenologa a ochránce přírody prof. Aloise Zlatníka. Totiž že výzkum přírody není možný bez její ochrany. Lesnickou fakultu absolvoval r. 1966 obhájením diplomové práce o přirozeném zmlazení jedle v rozmanitých lesních typech Beskyd právě u tohoto věhlasného (a někdy málo srozumitelného) zakladatele československé geobiocenologické školy.

Po krátkém zaměstnání v lesnickém provozu (lesní závod Henčov u Jihlavy) a při stanovištním průzkumu vojenských lesů od Šumavy až po východoslovenský Vihorlat zaměřil svůj zájem na problematiku celé krajiny jakožto životního prostředí nejen lidí, ale i rostlin a živočichů. Roku 1972 se stal zaměstnancem Geografického ústavu Československé akademie věd v Brně. Na tomto významném krajinovědném pracovišti téměř 20 let úspěšně vedl právě oddělení životního prostředí (r. 1980 přejmenované na oddělení geografických syntéz faktorů životního prostředí). Svou představu o diferenciaci krajiny, aplikovatelné v územně plánovací praxi i v ochraně přírody a krajiny, formuloval v kandidátské dizertační práci Biogeografická

diferenciace krajiny v geobiocenologickém pojetí (1984). Z jeho mnohých výzkumných aktivit vyberme alespoň některé. Byl protagonistou druhé etapy kritického hodnocení výstavby jihomoravského vodního díla Nové Mlýny, vzápětí projektu průplavu Dunaj–Odra–Labe. Neohroženě se v 70. letech postavil také proti výstavbě automotodromu v Podkomorských lesích u Brna. Zúčastnil se i posuzování vlivů budované energetické soustavy Dukovany a Dalešice na přírodu a krajinu. Vždy promyšleně, se znalostí přírodních poměrů a souvislostí, s dostatkem argumentů místo pouhých výkřiků. S lesníkem a ekologem Igorem Míchalem z pražského Terplanu (Státního ústavu pro územní plánování) vytvořili dvojici, pod jejímž vedením vznikl např. r. 1985 Ekologický generel ČSR – kritický rozbor životního prostředí našeho státu. S urbanistou a architektem Jiřím Löwem a dalšími odborníky vytvářel koncepci a metodiku územních systémů ekologické stability krajiny. K významným zahraničním aktivitám z doby jeho působení v Geografickém ústavu patří pak zejména podíl na mapách životního prostředí Kuby, kde opakovaně v 80. letech pracovníčně pobýval. Roku 1990 byl jedním z vůdčích účastníků společné česko-sovětské expedice zabývající se prognózou vlivů plánovaných zimních olympijských her na krajinu Kavkazu nad Soči.

Nesporně i romantický nádech měla Antonínem iniciovaná a organizovaná, dnes již legendární akce Dno. V průběhu 80. let se na ni každoročně sjížděli dobrovolní ochránci přírody ze všech koutů bývalého Československa (mimo jiné účastníci letních táborů Hnutí Brontosaurus, na nichž A. Buček rovněž působil). Z budoucího dna spodní novomlýnské nádrže pod Pálavou přesazovali na vhodné lokality mimo záplavu kriticky ohrožené bledule letní a další vzácné rostliny včetně leknínů. Však o tom také ekologický filmař Ivan Stříteský natočil r. 1987 jeden ze svých nejúspěšnějších filmů – Chválu bláznovství, na kterém, i na dalších Ivanových filmech, Antonín spolupracoval.

Po zrušení Geografického ústavu ČSAV r. 1993 odešel na Lesnickou a dřevařskou fakultu Mendelovy univerzity v Brně, kde na „svém rodném“ Ústavu lesnické botaniky, dendrologie a geobiocenologie působil až do konce života. A třebaže se zde r. 2002 habilitoval v oboru ekologie lesa, věnoval se nejen výzkumu lesních společenstev (především posunu lesní vegetační stupňovitosti v důsledku globální změny klimatu a starobylým výmladkovým lesům), ale nadále celé krajině. Svědčí o tom třeba jeho činnost v užším redakčním kruhu obsáhlého Atlasu krajiny České republiky (2009). Léta byl organizátorem každoročního semináře Územní systém ekologické stability – zelená páteř krajiny, stejně jako odborné konference Venkovská krajina, pořádané rovněž pravidelně v bělokarpatském Hostětíně. Stál u zrodu a od r. 2004 byl po dvě funkční období předsedou české odnože Mezinárodní asociace pro ekologii krajiny (CZ-IALE).

1 Antonín Buček v divočině 7. smrkového vegetačního stupně v Tatrském národním parku

Přednášel ekologicky a ochránářsky zaměřené předměty nejen na lesnické a zahradnické fakultě Mendelovy univerzity, ale i na Masarykově univerzitě – geografům na Přírodovědecké fakultě a humanitním environmentalistům na Fakultě sociálních studií. Proslul jako náročný, ale přitom laskavý, a proto oblíbený pedagog. Byl vedoucím úspěšných diplomových prací více než 100 lesních a krajinných inženýrů. Jako školitel přivedl k doktorskému titulu 13 postgraduátů v oborech Ekologie lesa a Tvorba a ochrana krajiny. Někteří z nich jsou již také docenty a jeden profesorem. A jen sotva by se bez iniciativy Antonína Bučka a objevitelské erudice jeho doktora Zdeňka Hrubého podařilo obnovit výzkum na legendárních polygonech A. Zlatníka v pralesích ukrajinských Karpat, založených ve 30. letech 20. stol. Antonín se věnoval i záchraně endemických dračinců na jemenském ostrově Sokotra. Jeho oblíbeným působištěm se dále stala starobylá krajina českých vesnic v rumunském Banátu. Zanechal po sobě přes 400 odborných i popularizačních publikací, vesměs v intencích geobiocenologické školy prof. Zlatníka, jehož si nikdy nepřestal vážit.

Obsáhlou kapitolou je jeho působení v Českém svazu ochránců přírody, kde byl předsedou základní organizace Veronica, spoluzakladatelem a velmi aktivním členem redakční rady stejnojmenného časopisu, který v Brně vychází již přes 30 let. A rád si tiše zanoval hlavně horňácké písničky při cimbálové muzice Veronica. Když r. 2009 byla A. Bučkovi udělena prestižní Cena Josefa Vavrouška, stalo se tak právem člověku nad jiné v mnoha směrech prospěšnému a zasloužilému ve výzkumu a ochraně přírody a krajiny.

Obzvláště výstižně charakterizoval jeho osobnost v reakci na nečekané úmrtí přední slovenský krajinovědec prof. Mikuláš Huba: „Tonda Buček byl zanícený ochránář, vynikající expert, charakteristická osobnost a člověk s velkým statečným srdcem, který viděl do daleka a přitáhl k ochraně přírody a krajiny množství mladých lidí. Pro mnohé z nás byl následováníhodným vzorem. Bude nám všem – svým přátelům i milované přírodě – velmi chybět.“

Třebaže se věnoval především náročné odborné činnosti a až do konce života shromažďoval a studoval každou novinku odborné literatury svých oborů, byl zaníceným čtenářem i krásné literatury – beletrie a poezie, milovníkem výtvarného umění i hudby, zejména té lidové horňácké. V tom si rozuměl se svou ženou Jarkou, vzděláním rovněž lesní inženýrkou a aktivní ochránkyní přírody. A stejnou lásku dali do vínku své dceři Barboře, lékařce ve švédském Göteborgu.

Mluvím-li o Antonínu Bučkovi, nemožu být neosobní. Vždyť jsme to spolu – jak se říká – táhli od prvního ročníku fakulty, tedy 56 let! Spolu jsme pásli krávy, neboť hned o prvních vysokoškolských prázdninách mě Tonda vzal na své předchozí orlickohorské působiště. Pod mikroskopem jsme počítali pylová zrna při palynologických rozbořech ve studentském vědeckém kroužku pod vedením nezapomenutelného Milana Křiža. Jezdili jsme na tábory mladých ochránců přírody pořádané Janem Čerovským (Živa 2010, 2: XXIII a 2017, 6:

CLIII). Jako pomocné vědecké síly na katedře lesnické botaniky jsme putovali na přání dendrologa Jindřicha Chmelaře hlubokým sněhem nad Roháčská plesa pro rouby vzácného horského jeřábu mišpulky. A druhý rok – opět marně – na zledovatělý Čierny kameň ve Velké Fatře. Společně jsme se připravovali na zkoušky v Antonínově studentském pokoji v brněnské Pflegrově ulici a živili se pouze vlastnoručně uvařenými polévkami, pro jejichž hustotu jsme vymysleli jednotku 1 flégr. Spolu jsme zpracovávali diplomové práce o lesích beskydské Kamenárky u A. Zlatníka. Jako specialisté stanovištního průzkumu vojenských lesů jsme z východoslovenského Vihorlatu toužebně hleděli dál na východ, kde jsme daleko za hraničními dráty tušili pralesní výzkumné plochy našeho učitele.

Byl jsi, Antoníne – nejen pro mne – jistotou, dokázal jsi nasměrovat a podržet. Kamarád Igor Michal nás kdysi případně nazval Zlatníkovými pohrobky. Chce se mi říci, že teď jsme i pohrobky Bučkovými. Ale já se nedovedu smířit s tvým odchodem.

2 Oblíbenou krajinou A. Bučka bylo i převážně pastvinné okolí českých vesnic v rumunském Banátu.

Na snímku je se studenty Lesnické a dřevařské fakulty Mendelovy univerzity a Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Snímek P. Klvače, pokud není uvedeno jinak

3 Antonín při proslovu v národní přírodní rezervaci Habruvecká bučina u pomníčku prof. Aloise Zlatníka, který je součástí Lesnického Slavínu Školního lesního podniku Masarykův les Mendelovy univerzity v Brně. Foto M. Čermák

dem. Pro mne zůstáváš neohroženě třet kdesi z horského hřebene stejně jako ten Robinson Jeffers ze skalní ostrožny nad Pacifikem. Až do konce svých dnů si budu představovat, že v předjaří sbalíme rance a vydáme se do zasněžených hor pro rouby mišpulky. Tentokrát je určitě přineseme.

